

Wegwijzer

*Repliek op Wie de weg weet waar van Margo Brouns
(Tijdschrift voor Genderstudies, december 2004)*

Natuurlijk zou een handboek Vrouwenstudies er in 2005 anders uitzien dan in 1995. Het zou handboek Genderstudies heten wellicht, het zou andere thema's kiezen, andere concepten benadrukken en andere debatten. De wereld is anders, en de wetenschappelijke kennis is ook anders. Dit is eigenlijk te vanzelfsprekend om op te schrijven. De hamvraag is of het zin heeft om in 2005 nog zo'n handboek te maken. Margo Brouns ziet geen reden om nog een nieuw handboek te maken. Haar opiniebijdrage ademt een sfeer van cynisme, van moeheid en afstand tot het vak. Het oude Vrouwenstudies was, volgens haar vooringenomen, het leerde studenten niet kritisch denken. Haar oplossing is *'business as usual'*, gender presenteren als een onderwerp als alle andere, met veel wetenschapstheorie en methode. Daar ben ik het allemaal niet mee eens, maar dat geeft niet. Het is Margo Brouns haar goed recht om te vinden wat zij vindt.

Wat wel uitmaakt, en wat helemaal niet kan, is dat zij mij (en Marianne Grünell) met terugwerkende kracht in haar opinie over het oude handboek betreft. Zij schrijft consequent 'wij' als zij het verleden beschrijft, en schakelt pas over naar 'ik' als zij gaat vertellen hoe het nu eigenlijk zit'. Dat dwingt mij om bij deze de lezer te verzoeken om overall waar Margo Brouns schrijft over 'wij', alleen 'ik, Margo Brouns' te lezen. Behalve waar zij zegt dat 'wij' hard gewerkt hebben aan het handboek. Voor het overige is haar reflectie op het schrijven

van het handboek niet de mijne. Het verwijt dat het handboek ervan uitgaat dat sekse ertoe doet, is een gotspe: als sekse er niet toe deed, was er voor Vrouwenstudies geen object. Dat sekse en macht zo intens verknoopt zijn, is een belangrijke wetenschappelijke puzzel en een maatschappelijke bestaansgrond voor het vak. Wat mij betreft. Zoals Psychologie ervan uitgaat dat de psyche ertoe doet, en Politicologie dat de politiek ertoe doet, zo gaat Vrouwenstudies ervan uit dat sekse ertoe doet, ja.

Op bijna alle punten doet Brouns' geschiedschrijving de werkelijkheid die ik me herinner geweld aan. Ik zal op enkele cruciale onjuistheden ingaan. Allereerst over het boek zelf: wij hebben ons *wel* de vraag naar het publiek voor het handboek gesteld, en leescommissies gevormd met verschillende soorten studenten en docenten om te zien of de teksten voor hen begrijpelijk en interessant waren. Ook moet het me van het hart dat ik niet aan het boek heb gewerkt voor 'studenten-zoals-ikzelf', en dat als ik niet zelf aan een nieuw handboek zal meewerken, dat niet is omdat ik nu alleen calculerend bezig ben. In 1995 was het ook al niet 'lonend' voor de publicatietellingen om een leerboek te schrijven. Een ander punt is dat Brouns de oorsprong van het boek ziet in het creëren van legitimatie voor het bestaan van Vrouwenstudies. Dat is een merkwaardig punt. In 1995 bestonden Vrouwenstudies gewoon, er waren hoogleraren (altijd te weinig en op instabiele posities), een wetenschappelijk tijd-

schrift in Nederland (altijd op de rand van de afgrond, ook toen al) en er waren studenten en onderzoekers (niet zo verschillend als vandaag). Moeilijk te zien hoe een eenvoudig handboek een doorslaggevende factor voor legitimatie zou zijn. De oorsprong van het boek was simpeler: er was een sterk verouderd handboek (Poldervaart, 1983), dat toch nog verkocht en gebruikt werd bij gebrek aan iets wat meer bijdetijds was. Een uitgever had interesse in een nieuw handboek uit te geven, de beroepsvereniging voelde zich verantwoordelijk om dat goed op te zetten, het ministerie wilde wel subsidiëren zodat het boek betaalbaar zou zijn, en voila: een handboek!

Genoeg over alles wat niet deugt in de bijdrage van Brouns. De rest van dit stuk zal ik besteden aan een reflectie op nut, noodzaak en mogelijkheid van een nieuw handboek. Om te beginnen, is er behoefte aan een nieuw handboek? Ja en nee is mijn antwoord. Ja, als ik kijk naar mijn eigen studenten – eerder meer dan minder vergeleken met 1995 – omdat die bij het begin moeten beginnen. Van de vijftien Nederlandse studenten die ik heb in de cursus die ik sinds 1991 geef, zijn er hooguit twee die eerder iets aan Vrouwenstudies hebben gedaan. Dat is ook het geval voor veel studenten in de interdisciplinaire cursus die we vanuit het Centrum voor Vrouwenstudies in Nijmegen geven (dit jaar 78 in de cursus *Geheimen der Liefde*). Voor hen is het een uitkomst als een handboek basisconcepten en debatten op een rij zet. Voor velen van hen is een Nederlandse tekst ook nog steeds toegankelijker dan een Engelse. Voor studenten is een mix van overzichtsteksten en ‘klassiekers’ de beste combinatie, zeker nu het tempo van studeren zo is opgevoerd. Natuurlijk is het volgen van een wetenschappelijke cursus vooral een proces van zelf nadenken en zoeken, maar dat proces hoeft niet in een handboek vastgelegd. Een handboek moet concepten bieden en goede introducties in cruciale debatten en auteurs. En ik ben van mening dat binnen Vrouwenstudies in de afgelopen jaren interes-

sante concepten zijn ontwikkeld, eigen theorieën zijn uitgebouwd en bediscussieerd en soms ook uitgetest. Inderdaad, rond de biologie en de vraag naar de sociale constructie van biologie zijn interessante nieuwe inzichten ontwikkeld en ook rond mannelijkheid en rond intersectionaliteit. Maar evengoed, in emancipatiebeleid zijn grote veranderingen opgetreden sinds de Wereldvrouwenconferentie van 1995 in Beijing, en dit jaar wordt op de hele wereld de balans opgemaakt van de verklaring (Platform voor Actie) die het gevolg daarvan was. Er is verandering ten goede op sommige terreinen, en er zijn nieuwe problemen, nieuwe maatschappelijke vraagstukken die om analyse en aanpak vragen. Voor Nederland kun je je bijvoorbeeld afvragen of het niet heel erg nodig is om na te denken over racisme in emancipatiebeleid. Dus ja, er is een hoop kennis over te dragen, en die kennis is maatschappelijk nuttig en wetenschappelijk uitdagend. Het is Brouns’ goed recht om haar interesse te verleggen, maar niet in mijn naam.

Nee, er is geen behoefte aan een nieuw handboek, omdat het veld van genderstudies zo breed is dat het onmogelijk lijkt om de hele breedte van disciplines te bestrijken, al is het maar in de voorbeelden die gebruikt worden. Hier ben ik het met Brouns eens: dit is problematisch. In het handboek uit 1995 is deze worsteling ook al heel goed zichtbaar, een poging om via verschillende thema’s en concepten voor elke discipline iets speciaals te bieden. Een handboek Vrouwenstudies dat alleen over politiek en beleid gaat of over filosofie kan veel steviger en omvattender gemaakt worden dan een handboek dat voor elk wat wils probeert te bieden. Ideaal voor studenten zou zijn als over belangrijke auteurs een boek zou verschijnen waarin hun werk en de ontwikkeling daarin werd toegelicht, en als ook over belangrijke thema’s boeken in het Nederlands zouden bestaan. Helaas is daarvoor de markt in Nederland te klein. De bandbreedte van Vrouwenstudies is dus een reden om nee te antwoorden. Mijn ervaring als docent is daar-

naast dat er ongeveer om de drie jaar een nieuwe generatie studenten lijkt te zijn, waarmee ik bedoel dat er een hoge omloopsnelheid is in de manier waarop studenten in het leven en in de wetenschap staan. Wat zij interessant vinden, wat voor hen vanzelf spreekt en wat niet, dat verandert sterk en snel, met de maatschappij om hen heen. Een handboek in Nederland kan daar geen gelijke tred mee houden, en moet dat ook niet proberen.

Ambivalente antwoorden vragen om meerduidige praktijken. Ik stel me daarom de opvolging van het handboek niet als een boek voor, maar als een voortrollende set hoofdstukken. In het *Tijdschrift voor Genderstudies*, waarom niet? Waarom zou het *Tijdschrift voor Genderstudies* niet oproepen tot het schrijven van precies dat soort overzichtsartikelen als in een handboek zou passen: een schets van belangrijke vragen en concepten, een overzicht van de belangrijkste studies en auteurs en van de debatten die nog bezig zijn? Geschreven niet op de gebruikelijke manier, voor diegenen die al weten hoe alles zit, maar toegankelijker, met meer uitleg, en een sectie 'verder lezen'. De redactie kan voorstellen doen voor wat zij belangrijke thema's zou vinden. Er kan van tijd tot tijd een boek gemaakt worden van de artikelen (zoals het *Tijdschrift voor Genderstudies* nu ook af en toe doet). Brouns noemt een aantal thema's: biologie, mannelijkheid, intersectionaliteit. Ik zou daar zelf emancipatiebeleid, burgerschap en media aan toevoegen. Zo'n aanpak heeft veel voordelen. Om te beginnen is het gemakkelijker om bij de tijd te blijven en bij te sturen. Bovendien is deze aanpak ook voor calculerende schrijvers interessanter, omdat zo'n hoofdstuk of artikel een (weliswaar Nederlandse) wetenschappelijke publicatie is. En tenslotte worden beginnende studenten op die manier ook gewijs gemaakt in ons boeiende vak.

Mieke Verloo

Noot

1. De noot dat het artikel alleen namens haarzelf is geschreven, staat hiermee op gespannen voet.